

Розділ 1.

ХАРКІВСЬКІ КОНТЕКСТИ

УДК: 780.616.432.071.4:78.072.3(477.54)(092)

DOI 10.34064/khnum2-40.01

Бевз Марина Володимирівна

Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського,
кандидат мистецтвознавства, професор
кафедри загального та спеціалізованого фортепіано
e-mail: 10bevzmarina@i.ua
ORCID iD: 0000-0001-8176-849X

Видатні постаті ХНУМ імені І. П. Котляревського.**Олена Кононова – науковець, музикант, викладач**

Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського – знаний мистецький навчальний заклад, у якому більш ніж за 100 років плідної діяльності його колективу сформувались потужні композиторська, виконавські, наукові школи. Презентація діяльності яскравих його представників, що своєю натхненною самовідданою працею сформували високий рівень українського академічного мистецтва сьогодення, є безумовно актуальним завданням сучасного мистецтвознавства. У статті в жанрі «творчого портрету» здійснено спробу вперше висвітлити багатогранну творчу особистість Олени Василівни Кононової (1952–2023) – яскравої музикантки, талановитої викладачки та непересічної науковиці, справжнього творця літопису музичного життя Харкова від кінця XVIII до початку XXI століття, фактично – першовідкривача цієї тематики, плідної не тільки для наукового осмислення, а й для культурної самоідентифікації молодих поколінь українських митців. Метою статті є розкриття аспектів різнобічної діяльності Олени Кононової – наукової, виконавської, педагогічної, просвітницької, організаційної – у контексті розвитку мистецтвознавчої наукової думки, академічного музичного виконавства та фахової мистецької освіти в Україні останньої третини XX – початку XXI століття. Історико-культурний ракурс пошуку поряд із біографічним і системно-аналітичним методами дослідження дозволили «прочитання» сторінок життєтворчості мисткині як «харківського тексту». Повноті презентації творчої особистості О. Кононової сприяли визначення її наукових досягнень,

© Видавець ХНУМ імені І. П. Котляревського, 2025.

Це стаття відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-SA 4.0.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

особливостей виконавського стилю, педагогічних принципів, систематизація фактів її подвижницької музично-просвітницької діяльності, що дозволило, як висновок, констатувати значущість особистого внеску О. Кононової у розвиток музичної культури, музикознавчої науки та фахової мистецької освіти України означеного часу.

Ключові слова: *Олена Кононова, ХНУМ імені І. П. Котляревського, музична культура Харкова, творчий портрет, науковий «почерк», виконавський стиль, професіоналізм, педагогічна майстерність.*

Постановка проблеми.

Стаття присвячена творчій постаті *Олени Василівни Кононової (1952–2023)* – видатної науковиці, талановитої виконавиці, знаної викладачки, професорки кафедр спеціального, а також загального та спеціалізованого фортепіано Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського, членкині Спілки композиторів України. Саме в ХНУМ імені І. П. Котляревського – славетному навчальному закладі – сформувалася й набула розквіту непересічна творча особистість мисткині, реалізувався її потужний творчий потенціал.

На думку авторки цих рядків, постать *Олени Василівни Кононової* посідає особливе місце в історії Університету. Її змістовні монографічні дослідження, присвячені музичній культурі Харкова кінця XVIII – початку XX століття, висвітленню творчих досягнень корифеїв харківської композиторської та виконавських шкіл (Кононова, 1992, 2004, 2009, 2010, 2017а, 2019), інші наукові публікації, просвітницька, виконавська та педагогічна діяльність, робота з популяризації доробку колективу ХНУМ імені І. П. Котляревського в європейському мистецькому середовищі заслуговують на особливу увагу та вивчення. Однак до цього часу багатогранна творча діяльність *О. Кононової* знайшла відбиття виключно у довідкових та енциклопедичних виданнях, що містять офіційні та, у певному сенсі, формальні відомості.

Таким чином, запропонована стаття є *першою спробою* висвітлення непересічної творчої особистості музикантки-науковиці у мистецтвознавчому просторі сьогодення, і цей факт визначає *наукову новизну та актуальність дослідження*. Вибраний жанр

так званого «творчого портрету» зумовлює персоніфікований підхід до презентації творчих досягнень мисткині, тому особисті враження авторки статті, сформовані завдяки багаторічній співпраці з О. Кононовою, спогади її колег, наведені в тексті, надають унікальну можливість представити весь комплекс проявів її творчої особистості.

Перспективність наукових публікацій у жанрі «творчого портрету» зумовлена тим, що висвітлення в науковій площині творчої діяльності провідних майстрів ХНУМ імені І. П. Котляревського минулого та сьогодення сприятиме глибшому й кращому осягненню безперервності, спадкоємності та тенденцій майбутнього розвитку харківських творчо-виконавських і наукових традицій, формуванню сучасного іміджу Університету як потужного закладу вищої мистецької освіти в Україні, осередку культури та духовності регіону.

Останні дослідження та публікації за обраною темою. Серед наукових публікацій останнього часу за тематикою, дотичною до заявленої у розвідці – ґрунтовні дослідження життєтворчості харківських митців, діяльність яких формувала та визначала постійний розвиток не тільки харківських мистецьких шкіл, а й загалом українського академічного музичного мистецтва та педагогіки: В. Борисова (Бевз, 2021), В. Сокальського (Рощенко, 2022), Г. Авер'янова (Рощенко, 2021), Л. Цуркан (Журавель-Мазеллі, 2021), В. Алтухова (Петрик, 2022), Н. Єщенко (Бевз, 2022), Т. Веркіної та В. Птушкіна (Підпорінова, 2023), В. Палкіна (Н. Белік-Золотарьова, 2021). Ці статті, забарвлені особистим захопленням ставленням авторів до суб'єктів дослідження, яскраво презентують непересічні творчі особистості корифеїв ХНУМ імені І. П. Котляревського.

Джерельною базою статті стали монографічні дослідження, нариси, наукові статті О. Кононової, довідкові та енциклопедичні видання, афіші концертів кафедри загального та спеціалізованого фортепіано, спогади колег мисткині та власні спостереження авторки цієї розвідки.

Метою пропонованої статті є висвітлення багатогранної діяльності О. Кононової в контексті розвитку мистецтвознавчої наукової

думки, академічного музичного виконавства та фахової мистецької освіти в Україні останньої третини XX – початку XXI століття.

Методологія дослідження. Застосування комплексу дослідницьких підходів – біографічного, аналітичного, системного – сприяє різнобічному висвітленню творчої особистості О. Кононової, історико-культурний «ракурс» пошуку дозволяє розглянути її життєтворчість як «харківський текст».

Виклад основного матеріалу дослідження.

У 2023 році закінчився земний шлях Олени Кононової. Із 70 років її життя 53 були безпосередньо пов'язані з Харківським національним університетом мистецтв імені І. П. Котляревського. О. Кононова отримала блискучу фахову освіту: її наставниками – тоді ще в Інституті мистецтв – були справжні корифеї харківської піаністичної школи В. Захарченко та Б. Скловський; у цьому харківському виші вона пройшла шлях від викладачки до професорки кафедри, знаної далеко за межами України фахівчині, лауреатки численних премій та відзнак. І саме *Alma Mater* стала її справжнім «місцем сили» та осередком докладання творчих та людських зусиль, мірою всіх звершень.

Першим масштабним науковим досягненням О. Кононової став успішний захист дисертаційного дослідження «Піаністична культура Харкова останньої третини XIX – початку XX століть» (Кононова, 1985) в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського (науковий керівник – доктор мистецтвознавства, професор М. М. Гордійчук). Однак у процесі роботи над дисертацією перед дослідницею відкрилися більш широкі, захопливі перспективи наукового пошуку, що були пов'язані з харківською культурною, мистецькою та освітньою традиціями. Результатом копіткої архівної роботи, вивчення рідкісних наукових публікацій, періодичних видань, епістолярної спадщини та, звідси, глибокого проникнення в атмосферу минулого музичного Харкова стало монографічне дослідження О. Кононової «Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX століття» (Кононова, 2004). Величезний масив інформації

був опрацьований, ретельно проаналізований та систематизований, перетворений дослідницею в стрункий структурований матеріал, «вмонтований» у соціально-історичний контекст означеного часу.

Важко переоцінити значення цієї монографії для осмислення особливостей та закономірностей формування Харкова не тільки як культурного центру Слобожанщини, але і як одного з великих центрів культури всієї України. Вирішенню такого амбітного завдання, що його сформулювала для себе науковиця, сприяло висвітлення широкого кола розглянутих у монографії проблем, таких як «...розвиток професійної музичної освіти у регіоні та його вплив на поширення і сприйняття музичного мистецтва у різних соціальних верствах; структура та форми музичного життя Харкова, музичний побут різних соціальних груп, соціальні функції музики і музикантів, які працювали у Харкові; умови і фактори формування музичних потреб та інтересів харків'ян; освоєння музичних творів та їх виконання; деякі порівняння з аналогічними процесами в інших регіонах України» (там само: 6).

Докладне висвітлення історії виникнення, становлення та розвитку початкової музичної освіти в Харкові, Музичних класів Університету як вищої її ланки, заснування Училища ІРМТ та аналіз педагогічної і концертної діяльності його викладачів та учнів дозволили О. Кононовій сформулювати й аргументовано довести твердження про спадкоємність харківської академічної музичної та освітньої традицій. Вивчення навчальних планів Училища ІРМТ збагатило сучасний цикл методичних дисциплін безцінною інформацією щодо системи підготовки, репертуарної «політики», творчої діяльності провідних харківських викладачів того часу, серед яких були справжні майстри, унікальні музиканти-виконавці Ф. Бугамеллі, Ф. Кучера, А. Шульц-Евлер, І. Слатін, Р. Геніка, К. Горський, О. Горовиць (Кононова, 2004; 2007; 2017).

Велику увагу О. Кононова приділила концертному життю Харкова, формам його висвітлення у періодичних виданнях, діяльності провідних музичних оглядачів того часу. Вперше в науковій літературі

О. Кононова досліджує проблему формування слухацької аудиторії. Музичне життя Харкова презентується нею як симбіоз різних напрямів та форм: народної творчості, аматорського музикування паралельно с активною концертною діяльністю академічних колективів та солістів, культового та світського хорового виконавства, функціонування численних культурно-музичних товариств, перших театральних колективів тощо. Важко переоцінити значення її досліджень для музикознавства, педагогіки, історіографії Харкова. Так, доктор педагогічних наук, професор І. Полубоярина наголошує на тому, що «...наукові роботи Олени Василівни Кононової, присвячені становленню професійної музичної освіти на Харківщині, мають методологічне та дидактичне значення для викладання дисциплін музично-педагогічного циклу. Саме вивчення її монографічних праць “Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX століть”, “Еволюція музичної освіти в Харкові (1917–2017 рр.)”, наукової статті “І. Слатін – засновник професійної музичної освіти у Харкові” сприяє ґрунтовному викладенню теми “Гене́за української музичної освіти” у процесі вивчення дисципліни “Музична педагогіка”. А другий розділ її дисертації на здобуття ступеня кандидата мистецтвознавства на тему: “Піаністична культура Харкова останньої третини XIX – початку XX століть”, що присвячений розвитку професійної музичної освіти у місті, можна з упевненістю назвати навчальним посібником з курсу “Музична педагогіка” для студентів музичних ЗВО України. У цьому розділі висвітлюється питання реорганізації Музичних класів на Харківщині в Музичне училище і дуже цінним, з методичної точки зору, є аналіз списків фортепіанного репертуару для вихованців училища, дослідження їхніх виконавських досягнень та розкриття особливостей методик викладання гри на фортепіано провідних викладачів»¹.

О. Кононова блискуче впоралась із завданням відтворити історію і сучасність своєї *Alma Mater* у довідковому енциклопедичному виданні до 100-річчя ХНУМ імені І. П. Котляревського (Кононова, 2017).

¹ Полубоярина І. (2024). З інтерв'ю авторці статті (не друкувалося).

Її дослідження «Еволюція музичної освіти в Харкові» докладно висвітлює весь процес, від витоків музичної освіти на Слобожанщині до окреслення перспектив розвитку Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Це монументальна праця, 152 сторінки яскравого, досконалого, образного тексту, зігрітого великою шаною та повагою до Університету, до яскравих творчих особистостей – справжніх корифеїв українського академічного музичного мистецтва, які своєю самовідданою натхненною діяльністю забезпечили не тільки поступальний розвиток ХНУМ, а і високий рівень української фахової мистецької освіти та виконавства загалом. Науковиці належать ще декілька нарисів у цьому виданні: «Кафедра загального та спеціалізованого фортепіано», «Калашник Павло Павлович», «Колобков Сергій Павлович», «Горський Костянтин Кіпріанович» та ін. (див. Харківський національний університет мистецтв..., 2017).

У бесіді з авторкою статті Олена Василівна згадувала, що з самого дитинства найбільш її захоплювали музика та література. Художнє, образне мислення, блискуче володіння словом разом із сутнісним, органічним розумінням мелодики мови, логіки розгортання думки сформували її неповторний «науковий почерк».

Робота на кафедрах як загального, так і спеціального фортепіано ХНУМ імені І. П. Котляревського дала О. Кононовій підстави для обґрунтованих тверджень про персоналії, що сформували харківську піаністичну школу. Адже вона – плоть від плоті її, оскільки в Харкові і навчалась, і працювала, і багато років вивчала досвід його провідних музичних фахівців, слухала виступи майстрів та концерти їхніх студентів. Тому закономірно, що у ювілейному виданні «*Pro Domo Mea*» до 90-річчя ХНУМ саме О. Кононова стала авторкою розділу «Спадковість поколінь: кафедра спеціального фортепіано», де висвітлила діяльність останньої (Кононова, 2007). Часопис кафедри загального та спеціалізованого фортепіано був здійснений науковицею для іншого ювілейного видання «Зоряний час університету мистецтв» (нарис до 95-річчя ХНУМ імені І. П. Котляревського) (Кононова, 2012).

Вражає глибиною проникнення в матеріал дослідження, співзвуччям авторської інтонації образу його героїні ґрунтовна монографія О. Кононової «Марія Олександрівна Єщенко. Концертна і педагогічна діяльність» (Кононова, 2009). Відтворенню живого образу цієї легендарної особистості – видатної виконавиці, викладачки, справжнього корифея харківської піаністичної школи сприяє образна, багата на епітети та порівняння, яскрава, емоційно забарвлена мова викладу. За влучним висловом М. Р. Черкашиної-Губаренко, «... книга написана не тільки з великою любов'ю, але і з відповідальністю перед пам'яттю визначного викладача та беззаперечно унікального музиканта» (там само: 5). Монографія є захопливою розповіддю про унікальну жінку, яка потужно реалізувала себе в мистецтві, педагогіці, материнстві; яка доводила свою любов до музики кожного дня. Марія Єщенко – одна з небагатьох піаністів у світі, яка виконала масштабні мистецькі проекти: усі 32 сонати Л. ван Бетховена та всі 24 етюди Ф. Шопена, що одразу поставило її на один щабель із провідними виконавцями ХХ століття.

Значну увагу приділила дослідниця висвітленню «харківського контексту» життя і творчості Марії Єщенко, адже родина Ястремських-Єщенків ще на початку ХХ століття була знаною в мистецькій спільноті міста. Родинне коло, харківське мистецьке оточення, роки навчання, перші успіхи, реалізація потужного творчого потенціалу в концертній діяльності, чітко структуровані, визначені особливості педагогічного методу Марії Олександрівни, питання формування її власної системи навчання з акцентом на цінності концертної практики, репертуарні вподобання, непересічні людські якості мисткині – у книзі О. Кононової набули якості складових «формули успіху» всього життя Марії Єщенко – Виконавиці, яка щоденно працювала над удосконаленням піаністичної майстерності і постійно доводила свою професійну спроможність виконанням численних концертних програм; Вчительки, яка для своїх студентів була не тільки наставником, а й другом та радником; Майстрині, яка для всієї мистецької спільноти стала справжнім еталоном музиканта.

Серед інших значних наукових праць О. Кононової – книга «Володимир Підгорний» (у співавторстві з О. Назаренком) із серії «Творчі портрети українських композиторів» (Кононова, 1992) та біографічний нарис «Олександр Володимирович Міщенко», створений нею для онлайн-видання «Енциклопедія сучасної України» (Кононова, 2019); у її науковому доробку також більше 120-ти наукових статей.

О. Кононова неодноразово представляла ХНУМ імені І. П. Котляревського на симпозіумах Євросоюзу «Європейська культура» (2013–2018), зокрема у Барселоні, Белграді, Гельсінкі, Лейпцизі, Калуж-Напоці. Як знана фахівчиня від України, вона була прийнята до Асоціації з вивчення історії музики Центральної та Східної Європи при Лейпцизькому університеті. Міжнародна наукова, просвітницька діяльність О. Кононової відзначена Премією імені Жана Моне за внесок у дослідження культурних контактів та сприяння вивченню європейської культури (2015).

Науковиця опублікувала шість статей в англомовних фахових виданнях, що, безумовно, поряд із активним використанням нею трибун міжнародних конференцій, сприяло підвищенню інформованості європейської мистецької спільноти про музичну культуру Харкова взагалі та про діяльність ХНУМ імені І. П. Котляревського зокрема. Так, її публікації висвітлили стан харківської музичної культури в першій половині XIX століття, еволюцію концертного життя у Харкові, музичні традиції Харкова – від минулого до сучасності, етапи формування та розвитку харківської фортепіанної школи, значення діяльності Університету для розвитку фахової мистецької освіти України та інше.

Особисті досягнення О. Кононової в галузі гуманітарних наук були відзначені Муніципальною премією імені І. Слатіна – за визначний внесок у розвиток музикознавства (2002), Дипломом імені В. Н. Каразіна Харківської обласної державної адміністрації (2018).

Організаційна «складова» творчого обліку О. Кононової не менш яскрава: на кафедру загального та спеціалізованого фортепіано своєї *Alma Mater* вона прийшла 1988 року, й одразу – на посаду завідувачки.

Саме працюючи у складі кафедри, вона отримала вчене звання доцента, стала членкинею НСКУ (1988), саме на цій кафедрі повною мірою розкрився її виконавський, публіцистичний, просвітницький дар, її талант викладачки та науковиці-дослідниці.

Олена Василівна – справжня рекордсменка за терміном керівництва кафедрою (понад 30 років!) та результатами роботи її колективу. До речі, саме вона ініціювала зміну її назви, додавши до тодішньої – «кафедра загального фортепіано» – доповнення «спеціалізованого», яке уточнювало її призначення, підкресливши тим самим важливість вивчення цієї дисципліни для таких спеціалізацій, як «Композиція», «Музикознавство», «Хорове диригування».

Концертна діяльність колективу кафедри загального та спеціалізованого фортепіано під керівництвом О. Кононової набула чітко вираженої спрямованості: провідною «концертною лінією» стала популяризація творчості харківських композиторів. Так, низка концертів була присвячена творчості М. Кармінського, О. Гнатовської; загалом викладачами кафедри була виконана значна кількість творів харківських авторів різних часів – від М. Коляди та В. Борисова до студентів-композиторів, презентація творів яких також стала доброю традицією кафедри. Особисто О. Кононова підготувала концертну програму із творів О. Гнатовської (разом із авторкою), виступала соло та у складі камерного ансамблю з творами В. Птушкіна, І. Ковача, В. Бібіка, М. Кармінського, І. Гайдена, В. Шукайло та інших. Звісно, при цьому жодним чином не обмежувалися інші виконавські смаки членів кафедри.

Зауважимо, що висвітлення творчого шляху та людських якостей митця «крізь призму» вражень сучасників і колег, чий спомина сповнені живими емоціями від безпосереднього спілкування, надають «об'ємності» уявленням про нього. Так, на думку кандидата мистецтвознавства, доцента Н. Зимогляд, «...Олена Василівна Кононова була прекрасним педагогом і музикантом яскравої індивідуальності. Згадую чудові концерти нашої кафедри, які організовувала Олена Василівна. Вони ставали святом як для виконавців, так і для слухачів. Олена Кононова часто брала участь в загальноуніверситетських

концертах, виконувала як сольні, так і камерні твори – дуети, тріо. В її концертному репертуарі були сонати Й. Гайдна, В. Моцарта, Л. Бетховена, твори Й. С. Баха, Ф. Шопена, К. Сен-Санса, Й. Брамса. Вона дуже любила виконувати музику харківських композиторів, була її невтомною пропагандисткою. Виконання Олени Кононової відрізнялося глибокою продуманістю, благородством і проникливістю. В її грі ніколи не було химерності, надуманості, перебільшеності»².

У концертах кафедри завідувачка брала участь не тільки як виконавиця, а й як музикознавиця, ведуча. Конферанс – окрема, сильна сторона творчої діяльності О. Кононової. Її тексти були досить лаконічні, але мали відповідний ситуації «тон висловлювання» – у міру об'єктивний, у міру персоніфікований, у міру теплий. Думаю, саме тому її запрошували до співпраці в авторських концертах такі корифеї харківської композиторської школи, як В. Бібік, О. Гнатовська, В. Золотухін, Т. Кравцов, Г. Цицалюк, А. Гайденко, Б. Міхєєв, О. Назаренко. Значна кількість радіо- і телепередач, що присвячувались яскравим творчим особистостям та мистецькому життю Харкова в минулому й сьогодні, також були підготовлені О. Кононою.

Першими звання лауреатів міжнародних конкурсів на кафедрі загального та спеціалізованого фортепіано здобули студенти її класу С. Калінін, О. Косарева, О. Невілько. Ґрунтовні фахові знання та піаністичні навички, отримані в класі фортепіано, щире захоплення цим інструментом, сформоване викладачем, визначило подальшу професійну долю цих талановитих студентів: зокрема, Станіслав Калінін відомий не тільки в Україні, а й далеко за її межами саме як піаніст і органіст; активну концертну діяльність вів свого часу й випускник класу фортепіано О. Кононової композитор Денис Бочаров. Високий рівень піаністичної майстерності продемонстрували його концерти в Харківській обласній філармонії (соло та у складі камерного ансамблю), він представляв мистецьку молодь України на Байротському фестивалі. Кожного року Олена Василівна представляла слухачам

² Зимогляд, Н. (2024). 3 інтерв'ю автору статті (не друкувалося).

досягнення своїх учнів у відкритих концертах класу, програми яких складалися з найкращих зразків світової фортепіанної літератури. Запамяталося блискуче виконання її студентами Третього концерту Л. Бетховена, Концертів для фортепіано з оркестром Е. Гріга, Ф. Мендельсона, П. Чайковського, М. Скорика (у 2017–2021 роках). І саме концертні виступи студентів яскраво демонстрували педагогічний «почерк» викладачки. «Методичні прийоми гри на інструменті у Олени Кононової завжди були підпорядковані кантиленному звукотворенню. Гра її учнів відрзнялася дуже високим ступенем звукової рівності, чітким метроритмом, дотриманням стильових закономірностей» – згадує І. Полубоярина³.

Н. Зимогляд також зауважує, що «програми концертів класу Олени Кононової вирізнялися складністю і різноманітністю. Займаючись у класі із студентами, вона була категорично проти “неохайної” гри і завжди підкреслювала, що ретельність, точність і акуратність у вивченні авторського тексту дає можливість швидше освоїти твір технічно, і, отже, швидше наблизитися до головної мети – розкриття його образного змісту. Величезна увага на уроках приділялася звуковидобуванню: різноманітності, тембровому забарвленню звуку і, особливо, “співу” на роялі. Олена Василівна вчила студентів ставитися до фортепіанного твору як до оркестрової партитури, ретельно працювала над педалізацією, допомагала подолати шлях, який вів до остаточного вибудовування художнього образу і, нарешті, концертного виступу»⁴.

Досягнення О. Кононової як керівниці кафедри були відзначені дипломом XVIII Обласного конкурсу «Вища школа Харківщини – кращі імена» у номінації «Завідувач кафедри» (2014).

Значними подіями в мистецькому житті не тільки Харкова, а й всієї України стали ініційовані та безпосередньо організовані нею, за підтримки міської та обласної адміністрацій, такі масштабні творчі проекти, як Міжнародний фестиваль «С. Рахманінов та українська

³ Полубоярина, І. (2024). З інтерв'ю авторці статті (не друкувалося).

⁴ Зимогляд, Н. (2024). З інтерв'ю авторці статті (не друкувалося).

культура» (Харків, 1998–2004) та Міжнародний конкурс вокалістів імені І. Алчевського (Харків – Алчевськ, 1999–2003); значною була також роль О. Кононової в організації та проведенні перших Міжнародних конкурсів виконавців на українських народних інструментах імені Гната Хоткевича. Ці різні за змістовним наповненням заходи єднає головне – «харківський контекст», потужна мистецька історія, що набувала сучасної енергії завдяки невтомній багатогранній діяльності О. Кононової.

Висновки.

Олена Кононова зробила значний особистий внесок у розвиток музичної культури, музикознавчої науки та фахової мистецької освіти України. На нашу думку, вона є яскравим прикладом митця, здатного поєднувати декілька напрямів роботи й усюди бути успішним; справжнього харків'янина, патріота Харківщини, невтомного популяризатора досягнень ХНУМ імені І. П. Котляревського. Її наукові здобутки, просвітницька публіцистика – надбання сучасного теоретичного знання, як і інші прояви її багатогранної особистості, що заслуговують на вивчення, осягнення та наслідування.

Зокрема, одним із перспективних напрямів подальшого дослідження різнобічної діяльності Олени Кононової вважаємо поглиблене її вивчення з позицій концепції діяльнісного універсалізму творчої особистості (Коменда, 2020) та феноменологічного підходу до її висвітлення (Ніколаєвська, 2020). Загалом, розгляд в науковій площині творчої діяльності корифеїв ХНУМ імені І. П. Котляревського – яскравих особистостей, що стали його славою та гордістю, а саме такою, на нашу думку, і є Олена Василівна Кононова – сприятиме формуванню в сучасних викладачів та студентів Університету еталонних уявлень про сутнісну цінність наукової, виконавської, педагогічної діяльності, забезпеченню безперервності розвитку харківських мистецьких традицій.

ЛІТЕРАТУРА

Бевз, М. В. (2021). Валентин Борисов. Симфонія життя. *Аспекти історичного музикознавства*, XXIII, 125–143. DOI 10.34064/khnum2-23.02

- Бевз, М. В. (2022). Корифеї харківської піаністичної школи: Наталія Олександрівна Єщенко. Слово про вчителя. *Аспекти історичного музикознавства*, XXVI, 102–116. DOI 10.34064/khnum2-26.07
- Белік-Золотарьова, Н. А. (2021). В'ячеслав Палкін: шлях до професійної вершини (85-річчю від дня народження присвячується). *Аспекти історичного музикознавства*, XXIII, 125–143. DOI 10.34064/khnum2-23.08
- Журавель-Мазеллі, О. В. (2021). Людмила Георгіївна Цуркан – людина і педагог. *Аспекти історичного музикознавства*, XXIII, 185–195. DOI 10.34064/khnum2-23.12
- Коменда, О. І. (2020). *Універсальна творча особистість в українській музичній культурі* (Дис. ... д-ра мистецтвознавства). НМАУ імені П. І. Чайковського. Київ.
- Кононова, О. В. (1985). *Піаністична культура Харкова останньої третини XIX – початку XX століть* (Дис. ... канд. мистецтвознавства). Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнографії ім. М. Т. Рильського. Київ.
- Кононова, О. В. (2004). *Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX ст.* (Монографія). Харків: Основа.
- Кононова, О. В. (2006). Ілля Ілліч Слатін – засновник професійної музичної освіти в Харкові. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*, 18, 3–22.
- Кононова, О. В. (2007). Спадкоємність поколінь: кафедра спеціального фортепіано. У кн. Т. Б. Веркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова, І. Ю. Сухленко (ред., упоряд.). *Pro Domo Mea. Нариси. До 90-річчя ХДУМ імені І. П. Котляревського*, сс. 20–56. Харків: ХДУМ.
- Кононова, О. В. (2009). *Марія Олександрівна Єщенко. Виконавська та педагогічна діяльність*. (Монографія). Харків: НТМТ.
- Кононова, О. В. (2010). Валентин Іванов. Нарис життя та творчості. У кн. *Валентин Гаврилович Іванов у пам'яті сучасників (збірка спогадів)*, сс. 23–37. Харків: ХНУМ.
- Кононова, О. В. (2012). Кафедра загального та спеціалізованого фортепіано. У кн. Г. І. Ганзбург (ред.-упоряд.). *Зоряний час університету мистецтв. Нариси до 95-річчя ХНУМ імені І. П. Котляревського*, сс. 208–219. Харків: ХНУМ.
- Кононова, О. В. (2017). Еволюція музичної освіти в Харкові. У кн. Л. В. Русакова (ред.). *Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917–2017. До 100-річчя від дня заснування: Мала енциклопедія. (Тт.1–2)*. Т. 1. Музичне мистецтво, сс. 13–162. Харків: Водний спектр Джі-Ем-Пі.

- Кононова, О. В. (2019). Олександр Володимирович Міщенко. У: *Енциклопедія сучасної України* [онлайн-видання]. <https://esu.com.ua/article-68090>
- Кононова, О. В., & Назаренко, О. І. (1992). *В. Я. Підгорний*. Київ: Музична Україна. (Творчі портрети українських композиторів).
- Ніколаєвська, Ю. В. (2020). *Ното interpretatus в музичному мистецтві XX–XXI століть*. Харків: Факт.
- Петрик, В. І. (2022). Творча діяльність Валерія Алтухова: місія особистості в історії харківської кларнетової школи *Аспекти історичного музикознавства*, XXIX, 7–26. DOI 10.34064/khnum2-29.01
- Підпорінова, К. В. (2023). Мистецькі «талісмани» Харкова: символи, рефлексії. Пам'яті Тетяни Веркіної та Володимира Птушкіна. *Аспекти історичного музикознавства*, XXX, 7–29. DOI 10.34064/khnum2-30.01
- Рощенко, О. Г. (2021). Віолончельна школа Георгія Авер'янова: грані артистизму. *Аспекти історичного музикознавства*, XXIII, 92–107. DOI 10.34064/khnum2-23.06
- Рощенко, О. Г. (2022). Творча постать В. І. Сокальського як *genius loci* Харкова у *res omnis aetatis* З. Б. Юферової. *Аспекти історичного музикознавства*, XXVI, 85–101. DOI 10.34064/khnum2-26.06
- Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917–2017. До 100-річчя від дня заснування: Мала енциклопедія*. (2017). Л. В. Русакова (ред.). (Тт. 1–2). Т. 1. Музичне мистецтво, сс. 210–211. Харків: Водний спектр Джі-Ем-Пі.

REFERENCES

- Belik-Zolotariova, N. (2021). Viacheslav Palkin: the way to the professional top (Dedicated to the 85th anniversary of his birth). *Aspects of Historical Musicology*, XXIII, 125–143. DOI 10.34064/khnum2-23.08 [in Ukrainian].
- Bevz, M. (2021). Valentyn Borisov. Symphony of life. *Aspects of Historical Musicology*, XXIII, 125–143. DOI 10.34064/khnum2-23.02 [in Ukrainian].
- Bevz, M. (2022). Coryphaei of the Kharkiv piano school: Nataliia Yeschenko. A word about the teacher. *Aspects of Historical Musicology*, XXVI, 102–116. DOI 10.34064/khnum2-26.07 [in Ukrainian].
- Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts. 1917–2017. To the 100th anniversary of the foundation: Brief encyclopedia*. (2017). L. Rusakova (ed.), (Vols. 1–2). Vol. 1: Musical art. Kharkiv: Vodnyi Spectr Dzi-EM-Pi [in Ukrainian].

- Komenda, O. I. (2020). *An universal creative personality in Ukrainian musical culture*. (Dr. Habil.' diss.). Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music. Kyiv [in Ukrainian].
- Kononova, O. V. (2010). Valentyn Ivanov. Essay on life and creativity. In *Valentyn Havrylovych Ivanov in the memory of contemporaries (collection of memoirs)*, cc. 23–37. Kharkiv: KhNUM [in Ukrainian].
- Kononova, O. V. & Nazarenko, O. I. (1992). *V. Ya. Pidgorny*. Kyiv: Muzychna Ukraina. (Ser.: Creative portraits of Ukrainian composers) [in Ukrainian].
- Kononova, O. V. (1985). *Pianistic culture of Kharkiv in the last third of the 19th – early 20th centuries*. (PhD diss.). M.T. Rylsky Institute of Art History, Folklore and Ethnography. Kyiv [in Ukrainian].
- Kononova, O. V. (2004). *Musical culture of Kharkiv in the late 18th – early 20th centuries*. (Monograph). Kharkiv: Osnova [in Ukrainian].
- Kononova, O. V. (2006). Illia Illich Slatin – founder of professional musical education in Kharkiv. *Problems of Interaction of Art, Pedagogy, & Theory and Practice of Education*, 18, 3–22 [in Ukrainian].
- Kononova, O. V. (2007). Succession of generations: the Department of Special Piano. In T. Verkina, H. Abadzhan, H. Botunova, & I. Sukhlenko (eds.), *Pro Domo Mea. Essays. To the 90th Anniversary of the Kharkiv I.P. Kotlyarevsky National University of Arts*, pp. 20–56. Kharkiv: KhNUM [in Ukrainian].
- Kononova, O. V. (2009). *Mariia Oleksandrivna Yeshchenko. Performance and pedagogical activity*. (Monograph). Kharkiv: NTMT [in Ukrainian].
- Kononova, O. V. (2012). The Department of General and Specialized Piano. In H. I. Hanzburg (ed.). *Starry hour of the University of Arts. Essays to the 95th anniversary of the Kharkiv I.P. Kotlyarevsky National University of Arts*, pp. 208–219. Kharkiv: KhNUM [in Ukrainian].
- Kononova, O. V. (2017). Evolution of music education in Kharkiv. In L. Rusakova (ed.), *Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts. 1917–2017. To the 100th anniversary of the foundation: Brief encyclopedia, (Vols. 1–2), Vol. 1, Musical art*, pp. 13–162. Kharkiv: Vodnyi Spectr Dzi-EM-Pi [in Ukrainian].
- Kononova, O. V. (2019). Oleksandr Mishchenko. In *Encyclopedia of Modern Ukraine*. [Online edition]. URL <https://esu.com.ua/article-68090> [in Ukrainian].
- Nikolaievskaya, Yu. (2020). *Homo interpretatus in the musical art of the 20th–21st centuries*. Kharkiv: Fakt [in Ukrainian].
- Petryk, V. I. (2022). Valerii Altukhov's creative activity: the mission of a personality in the history of the Kharkiv clarinet school. *Aspects of Historical Musicology*, XXIX, 7–26. DOI 10.34064/khnum2-29.01 [in Ukrainian].

- Podporinova, K. V. (2023). Artistic “talismans” of Kharkiv: symbols, reflections. In memoriam of Tetiana Verkina and Volodymyr Ptushkin. *Aspects of Historical Musicology*, XXX, 7–29. DOI 10.34064/khnum2-30.01 [in Ukrainian].
- Roshchenko, O. H. (2021) Heorhii Averianov’s cello school: facets of artistry. *Aspects of Historical Musicology*, XXIII, 92–107. DOI 10.34064/khnum2-23.06 [in Ukrainian].
- Roshchenko, O. H. (2022). The artistic figure of V. I. Sokalsky as ‘genius loci’ of Kharkiv in Z. B. Yuferova’s ‘res omnis aetatis’. *Aspects of Historical Musicology*, XXVI, 85–101. DOI 10.34064/khnum2-26.06 [in Ukrainian].
- Zhuravel-Mazelli, O. (2021). Liudmyla Heorhiivna Tsurkan – a person and a teacher. *Aspects of Historical Musicology*, XXIII, 185–195. DOI 10.34064/khnum2-23.12 [in Ukrainian].

Maryna Bevz

Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts,
 PhD in Art Studies, Full Professor,
 the Department of General and Specialized Piano
 e-mail: 10bevzmarina@i.ua
 ORCID iD: 0000-0001-8176-849X

Outstanding figures of the Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts. Olena Kononova – scientist, musician, teacher

Statement of the problem. *Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts is a well-known artistic educational institution that has formed powerful compositional, performance, and scientific schools over more than 100 years of fruitful development. Certainly, the activities of its brightest representatives who through their inspired selfless work raised the Ukrainian academic art of today on a high level deserves comprehensive coverage. The article, in the genre of a “creative portrait”, examines the scientific, performance, educational, and organizational activities, as well as the creative personality of Olena Kononova (1952–2023), which is a remarkable musician, a talented teacher, an outstanding scientist – a true creator of the chronicle of Kharkiv musical life from the end of the 18th to early 21st century, a discoverer of this topic that is fruitful not only for scientific understanding but also for cultural self-identification of new generations of Ukrainian artists.*

Objectives, methods, and novelty of the research. *Olena Kononova's personality holds a distinctive place in the history of the Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts. Her substantial monographic researches of Kharkiv's musical life of the late 19th and early 20th centuries covering the creative figures of prominent composers and musical performers; her scientific publications, educational, performance and pedagogical activities, the work on popularizing the achievements Kharkiv's artists and scientists in the European cultural environment deserves a special recognition and research. However, until now, her diverse activity has been reflected only in helpful encyclopedic publications containing official formal information. The presented article is the first attempt to highlight Olena Kononova's extraordinary creative work in the contemporary artistic space, and this fact determines its scientific relevance and novelty. The purpose of the article is to conclude the degree of significance of O. Kononova's diverse activities and her self-devoted work on the study, saving and popularization of the Kharkiv artistic tradition in the context of developing the art historical scientific thoughts, the academic music performance and the professional art education in Ukraine in the last third of the 20th and early 21st centuries. A set of research approaches – biographical, analytical, and systematic – contributes to the diversify covering her creative personality; the historical and cultural “angle” of the search permits us to consider O. Kononova's life workflow as the “Kharkiv text”.*

Research results. *Olena Kononova's scientific heritage is examined on the basis of her researches: the essay “Evolution of Music Education in Kharkiv” (2017), the monograph “Musical culture of Kharkiv in the late 18th – early 20th centuries” (2004) and others. The named monograph is the unique work in terms of its content, which presents Kharkiv as a major cultural center of Ukraine. The socio-historical processes in the context of forming and developing the professional music education are highlighted, as well as the structure and forms of musical life of different social groups in the region, the social functions of music and musicians who were worked in Kharkiv, conditions and factors of forming the musical needs and interests of Kharkiv residents. The next O. Kononova's monograph «Mariia Yeshchenko. Concert and Pedagogical Activity” (2009) reflects the real character of the legendary personality – an outstanding performer, teacher, and a true coryphaeus of the Kharkiv piano school.*

O. Kononova's international scientific and educational activities, which were awarded by the Jean Monnet's Prize “for her contribution to the study of cultural contacts and the cultivation the learning of European culture,” provided a new level of awareness of the European art community about the musical culture of Kharkiv

and the activities of the Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts. The extensive international art projects directly initiated and organized by O. Kononova, which presented the powerful artistic history of Kharkiv and the events in its artistic life that became significant not only in the region, but also for the whole of Ukraine, are noted.

O. Kononova's organizational and performance work is presented "through the prism" of concert life of the Department of General and Specialized Piano: under her leadership the concert activity of the Department's teachers and students was focused on popularizing the works of Kharkiv composers. The pedagogical achievements by O. Kononova is presented through the analysis of her students' concert performances, the personal impressions and the memories of colleagues and the author of the article.

Conclusion. Olena Kononova is an example of an artist who is able to combine several areas of work and be successful all over; a genuine Kharkiv citizen, a patriot of Kharkiv region, a tireless achievements promoter of the Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts. Her scientific and educational achievements are a depository of theoretical knowledge that will become more valuable over time, and other expressions of her multifaceted personality, in our opinion, deserve to be recognized, respected, and followed.

Keywords: Olena Kononova; Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts; Kharkiv's musical culture; creative portrait; scientific "handwriting"; performance style; professionalism; pedagogical mastery.

Стаття надійшла до редакції 10.07.2025,
рекомендована до друку 19.08.2025, оприлюднена 30.09.2025.